

Anayasa Mahkemesi Erdoğan'a bağımsız yargı ve adalet için yakarıyor

Yazar: Mehmet Gün / 📅 06 Mayıs 2025, Salı / 📁 Oda: Siyaset

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 25 Nisan'da Dolmabahçe'deki makamında Anayasa Mahkemesi Başkanı Özkaya ve Adalet Bakanı Tunç'u kabulü. (Foto: AK Parti)

Anayasa Mahkemesi (AYM), kuruluşunun 63'üncü yıldönümü vesilesiyle, Ankara'da, kendi görkemli binasında değil cumhurbaşkanlığı hükümetinin (yürütmenin) İstanbul'daki karargâhı Dolmabahçe Sarayı'nda uluslararası bir sempozyum düzenlemiş. Öncesinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan AYM Başkanı Kadir Özkaya'yı kabul etmiş. AYM Başkanı Özkaya, sempozyumun açılışında kendisini Danıştay'ın gösterdiği üyeler arasından seçen Cumhurbaşkanı

Erdoğan'a hitap ederek, dini hükümler ile bezeli bir konuşma yapmış; fakat korumakla görevli olduğu anayasal düzene, demokrasi, laiklik ve hukukun üstünlüğü ilkelerine yönelik tehlikelere, özellikle cumhurbaşkanlığı sisteminin yönetimde istikrar, yargı bağımsızlığı ve hâkim ve savcılarının tarafsızlığı konularında ortaya çıkardığı sorunlara değinmemiş.

Anayasa Mahkemesi'nin, söz konusu sempozyumu, yürütmenin İstanbul'daki karargâhında Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın huzurunda düzenlemesi ve Özkaya'nın bazı dini metinleri vurgulaması etik olarak sorunludur. Çünkü bu durum, mahkemenin yürütmenin ayağına gitmesi ve adalet için cumhurbaşkanına yakarması gibi değerlendirilebilir.

Özkaya ve AYM laik davranmak zorunda

Hem anayasanın laiklik ilkesi ile görevi gereği tâbî olduğu pozitif hukuk ve etik kuralları hem de Kur'an-ı Kerim'den alıntılacağı ayetler Başkan Özkaya'nın göreviyle ilgili bilgileri tarafsız bir gözle, dört yönü ile ortaya koymasını ve bilimsel bir şekilde tartışmasını gerektirir.

Laiklik, yönetimde ve kamusal işlerde dini kurallara değil, akla, bilime ve evrensel hukuka dayalı bir sistem benimser. Devletin tüm inançlara eşit mesafede durmasını sağlayarak bireylerin inanç özgürlüğünü koruyan laiklik, akıl ve bilimselliğin yönetimde ve toplumsal işlerde temel referans olmasını, dogmatik sınırlamalardan uzak, eleştirel düşünceye dayalı bir yönetim ve toplumsal düzen sağlar.

Laiklik de Kur'an da akıl diyor

Laiklik ilkesinin Kur'an'daki akıl, çaba ve sorumluluk vurgusu ile bir çelişkisi yoktur. Aksine, her ikisi de insanın akli ve iradesiyle toplumsal sorunlara çözüm bulmasını teşvik eder. Laikliğin akıl, bilim ve bilgiye dayalı yönetim anlayışı Kur'an'ın akli kullanmayı (Enfal 22), istişare etmeyi (Âl-i İmrân 159) ve çaba göstermeyi (Ra'd 11) emreden hükümleriyle uyumludur.

Kur'an ayetleri insanın akıl nimetini kullanarak sorunlarına çözüm bulması gerektiğini, önce çaba göstermesini ve sonra Allah'a tevekkül etmesini emreder. Bakara Suresi'nin 44'üncü ayeti akıl ve muhasebe ile insanın kendi üzerine düşen görevleri yerine getirmesi gerektiğini, Âl-i İmrân Suresi'nin 159'uncu ayeti insanın, aklını ve çevresindekilerin görüşlerini kullanarak en iyi çözümü bulmaya çalışması gerektiğini söyler. Enfal Suresi'nin 22'nci ayeti ise aklını kullanmayan insanın sorumluluktan kaçtığını ve yeryüzündeki canlıların en kötüsü olacağını belirtir. Ra'd Suresi'nin 11'inci ayeti de bir insanın veya toplumun dönüşümünün kendi iradesiyle değişim başlatmasına bağlı olduğunu bildirir.

Uluslararası ve toplumsal adalet

AYM Başkanı Özkaya'nın uluslararası alanda adaletsizliğe, demokrasi, barış ve istikrara ilişkin kaygılarına, sürekli barışın yeryüzünde adaletin hâkim kılınmasıyla mümkün olacağına, insanı merkezine alan, insanlığın onuru ve ortak değeri olan hak ve özgürlüklerin dünyanın her yerinde hayata geçirilmesine dair görüş ve dileklerine katılmamak mümkün değil.

Aynı şekilde Özkaya'nın adaletin toplum ve devlet için önemine, adaleti sağlamak için hâkim ve savcılarının bağımsız ve tarafsız olması gerektiğine dikkat çeken, sadeleştirdiğim şu mesajları son derece doğrudur:

“Adalet, insan ruhunun manevi direği, toplumsal düzenin temel taşı, toplumun huzuru, iç barışı, refahı ve güvenliği için vazgeçilmezdir. Adalet devletin ve toplumun bekasının ve gelişmesinin temel şartıdır.

Ortak toplumsal ilke ve değerlerin en önemli güvencesi, bağımsız ve tarafsız bir yargıdır. Bu ise ancak bağımsız ve tarafsız hâkimlerin varlığıyla mümkündür.”

Bunlar beylik sözler

Özkaya devam ediyor:

“Hâkim ve savcılar düşman olarak gördükleri hakkında bile her daim adaleti ayakta tutmalı, kendi keyfî arzularına uydurmaya kalkışmamalı, herhangi bir dışsal etki altında kalmadan, çekinmeden, endişe duymadan, tarafsız bir tutumla pozitif hukuk düzeninin öngördüğü çerçeve içinde özgürce karar vermelidirler. Hiçbir neden, hâkim ve savcılarını, adaletsiz davranmaya yöneltmemelidir. Her daim her yerde adaletin timsali olmalıdırlar.”

Fakat bunlar artık beylik sözler niteliğindedir. Çünkü halkın hemen her kesimi, dedelerimiz, ninelerimiz ve son zamanlarda gösteriler yapan genç öğrenciler, bunları ve fazlasını dillerinde pelesenk etmişlerdir. Başkan Özkaya'dan bu genel geçer doğruları ifade etmekle yetinmemesi, bunların gerçekleşme durumunu tüm çıplaklığıyla ortaya koyması beklenir.

Hakka çağırmak Özkaya'nın işi mi?

Kendisi de öyle söylediği halde hâkimlerin pozitif hukuka göre karar verme yükümleri ile anayasanın laiklik ve hukuk devleti ilkelerini bir kenara bırakan Başkan Özkaya'nın konuşmasındaki, aşağıda alıntıladığım dini nitelikte çağrılar, uyarılar ve tavsiyeler görevinin gerekleri açısından sorunludur:

“[Hâkimler ve savcılar] herkesi daima hakka çağırmalı ve hakla hükmetmelidirler. Haktan uzak yaşayanın, haksızlıktan yakayı

kurtaramayacağını unutmamalıdır. [Bir] topluluğa olan kinleri ve hırsları onları adaletsizliğe sevk etmemelidir. Daima hakka uyulmalı, hak ayakta tutulmalıdır.”

“[Bir] gün mutlaka mizan kurulacak, bütün defterler dürülecek, hardal tanesi ağırlığında bile olsa, yapılanları dosdoğru tartacak olan hassas teraziler bir gün mutlaka kurulacak, bugün her şeyi ve herkesi sorguya çeken hâkim ve savcıların da sorguya çekileceği gün gelecek.”

“Bugünün kıymetini bilelim, uygulamada adalet ve hukuk devleti ilkesine ilişkin kazanımlarımızı titizlikle muhafaza etmeye çalışalım.”

Özkaya'nın konuşmasının sonunda Hak Mevla yararsa bir gün teftişi” ifadesi de sorunludur.

Sorunlu ifadeler

Özkaya şöyle diyor: “Bir kişi, Allah'ın hakikatine (Hak) ve adaletle bağlı kalırsa, doğruluk ve adaletten şaşmazsa, Allah'ın rızasına uygun bir hayat sürer ve adaletin temsilcisi olur” anlamına gelen “Hak ile Hak olursa bir kişi”; Allah, bir gün herkesin yaptıklarını teftiş edecek, yani dünyada yapılan her eylemin kıyamet gününde hesabını soracaktır anlamına gelen “Hak Mevla yaparsa bir gün teftişi” dizelerini kullanması da sorunludur. Kendi inancı gereği olsa da bu beyanlar Özkaya'nın “AYM'nin başkanı” ve “hâkim” sıfatlarıyla uyum sağlamıyor. Zira Özkaya, bu konuşmayı kişisel sohbette değil, deruhte ettiği Anayasa Mahkemesi'nin Başkanı sıfatıyla yapmaktadır.

Resmi sıfatı ile konuşmasına rağmen AYM'nin görevi ve sempozyum ile alakasını kurmanın zor olduğu uluslararası alandaki adaletsizlik konusunda da Başkan Özkaya, dini inancına ilişkin beyanda bulunmakta ve şöyle demektedir:

“Yapılan zulümlere gözlerini ve vicdanlarını kapatanlar, zalimlere destek olanlar, sahip oldukları güce güvenerek adaleti hiçe sayan davranışlarını sürdürmekte ısrarcı olanlar, bebeklere, çocuklara, kadınlara zulüm yapanlar, yaptıkları zulmün yanlarına kalacağını sanmamalıdır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'in bir ayetinde [İbrahim Suresi 42. ayet] şöyle denilmektedir: ‘Sakın, Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah, onları ancak gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne ertelemektedir.’”

Özkaya, bilimsel hukuk konuşmalı

Muhatablarının inanç dünyalarına hitap etmek, cumhurbaşkanını, hâkim ve savcılarını ya da kamuoyunu Hakka çağırmak, Özkaya'nın görevi değildir. Tersine tâbî olduğu anayasanın laiklik ve hukuk devleti ilkeleri, kendisine pozitif hukukun gereklerini söyleme sorumluluğu yükler. Özkaya'nın, AYM'nin görevi kapsamına odaklanması, AYM'nin anayasal düzeni korumakta

karşılaştığı sorunlar ve zorlukları ortaya koyması, pozitif hukukta yapılması gerekenler hakkında mahkemenin fikirlerini paylaşması, çözümleri için yürütmeden ve yasamadan taleplerini dile getirmesi gerekirdi. Fakat Özkaya, dini metinlere dayalı beyanlarla adalet, hâkim ve savcılarının bağımsızlığı ve tarafsızlığı konularında adeta yakarmaktadır. Kaldı ki, dini inancının gerekleri yönünden konuşulursa, Nisa Suresi'nin 58'inci ayeti Özkaya'nın, hukukun üstünlüğünü (özellikle yönetici kesime karşı) sağlamakta, emanetin (yani soruşturma ve yargılama yetkisinin) ehline verilmesi konusundaki sorun ve eleştirileri "hak ettiği önemi vererek ortaya koyması gerekirdi. Adaletin toplumsal düzenin temel taşı olduğunu vurgulayan "kendi aleyhinize de olsa" ifadesi ile adaletin kişisel çıkarların önüne geçtiğini gösteren Nisa Suresi'nin 135'inci ayeti ise Özkaya'nın hakikati tarafsız bir şekilde savunmasını gerektirir. Ancak Özkaya ne bunu yapmış ne de başkanı olduğu AYM'nin kısıt ve sorunlarını ortaya koymuştur. Tersine Özkaya, "her şeyin yolunda olduğu" gibi bir izlenim vermektedir.

Anayasa Mahkemesinin sorunları

Anayasa Mahkemesi'nin insan haklarına dayalı anayasal düzenin teminatı olmasını engelleyen birçok kısıtı ve sorunu olduğu yadsınamaz bir hakikattir. Bunlar kısaca şöyle özetlenebilir:

- (i) Birincisi, AYM ancak kısıtlı sayıdaki, sayıları bir elin parmaklarını geçmeyen siyasetçiler dava açarsa ya da istisnai olarak mahkemeler itiraz ederse norm denetimi yapabiliyor. Dava açılmadığı takdirde anayasaya aykırı birçok kanun veya kanun hükmünde kararname (KHK) yıllarca yürürlükte kalabiliyor.
- (ii) İkincisi, seçilmiş Hatay Milletvekili Can Atalay olayında olduğu gibi bazı hallerde AYM'nin vermiş olduğu ihlal kararına uyulmadığı gibi, karara uymayarak hukuku ihlal edenlere karşı bir işlem yapılamıyor.
- (iii) Üçüncüsü, bireysel başvurularda, özellikle de makul süre yönünden âdil yargılanma hakkını ihlal eden durumlarda AYM'nin karar vermeyi reddettiğinden, artık bunlarla baş edemeyeceğini, özel yasal düzenleme yapılması gerektiğini belirterek havlu atmış olduğundan konuşmada bahsedilmiyor.

İdare-yargı ilişkisi sorunlu

- (iv) Dördüncüsü, Başkan Özkaya "Hâkim ve savcılar hiçbir içsel veya dışsal etki altında olmaksızın, endişe etmeden karar vermelidir" demesine rağmen, Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun (HSK) mevcut yapısı hâkim ve savcılarının hem bağımsızlığını hem de tarafsızlığını tehlikeye atmakta, AYM'nin HSK'nin kararlarını denetime açacak bir karar verme imkânı bulunmamaktadır.
- (v) Beşincisi, hâkim ve savcılar, üst düzey kamu görevlilerinin suçlarını soruşturmak için iktidardan izin almak zorundadır. Bu

durum hukukun üstünlüğünde büyük bir karadelik açmaktadır. Bu deliğin kapatılması için idarenin yargıya soruşturma izni vermesi gibi absürt şartların kaldırılması gerekmektedir.

(vi) Altıncısı, yargı reform strateji belgelerinde yer almasına rağmen hakimlere coğrafi teminat verilmemektedir. Bu durum, hâkim ve savcılarının bağımsızlığını ve tarafsızlığını sağlamaya engeldir. Bunu sağlamak için hakimlere coğrafi teminat verilmesi ve aynı zamanda HSK kararlarının denetime açılması gibi kurumsal çözümler bulunması gerekmektedir.

AYM'nin yaptırımı sınırlı

(vii) Yedincisi, tek başına yürütme cumhurbaşkanının HSK üyelerinin tamamını veya çoğunluğunu belirlemesi, atadığı Adalet Bakanı'nın HSK'nin doğal başkanı olması, anayasanın demokrasi, güçler ayrılığı ve yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkelerine aykırıdır. HSK'nin kararlarının yargı denetimine açık olmaması, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü ilkelerine aykırıdır. Fakat mahkemenin bunlara ilişkin hükümleri denetleme ve iptal etme imkânı yoktur.

Bu şartlarda AYM'nin anayasayı koruma ve anayasada sözü edilen ilkeleri gerçekleştirme yeteneği sınırlıdır. Hukukun üstünlüğünü sağlamak için bu temel konularda dönüşüm gereklidir. Bunu yapmak ise iktidardaki siyasetçilere ve yönetici kesime düşmektedir.

AYM'nin işlevi siyasetçilere bağımlı

Anayasaya uyarlık konusunda en önemli mesele ise anayasa yargısının siyasetçiler zümresine bağlı olduğu ve bu şartlarda etkin bir anayasal denetimi yapmanın mümkün olmadığı acı gerçeğidir.

Ülkemizde, çıkarılacak normların anayasaya uyarlığı için bir ön inceleme mekanizması mevcut değildir. Anayasaya uygunluk öndenetiminden geçmeden çıkarılan anayasaya aykırı kanunların iptali için dava açmaya istekli on binlerce yetkin hukukçu, bundan zarar gören yüzbinlerce taraf olmasına karşın, Anayasa Mahkemesi'nde iptal davası açma hakkı, sayısı bir elin parmaklarını geçmeyen kimselere verilmiştir. Anayasanın 150'nci maddesi kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün anayasaya aykırılığı iddiasıyla iptal davası açma hakkını (i) cumhurbaşkanı, (ii) TBMM üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki (120) milletvekilleri, (iii) siyasi parti grupları ile (iv) siyasi partilere vermiştir.

"İstisnai itiraz" yolunda ise bir mahkeme, uygulayacağı bir kanunun anayasaya aykırılığı ileri sürülür ve bunu ciddi bulursa, Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir. İtiraz hakkında AYM'nin beş (5) ay içinde karar vermesi gerekir.

İptal davası açma hakkı verilenlerden birisi iptal davası açmadığı takdirde Anayasa Mahkemesi kendiliğinden anayasaya uyarlık denetimi yapamaz. Mahkeme, ancak sözü edilenler bir iptal davası açarsa anayasaya uygunluk denetimi yapabilir. Dolayısı ile mahkemenin işlevini yerine getirmesi yani anayasa mahkemesi siyasetçi kesimin talep etmesi ile bağımlıdır.

AYM'nin hızı söylemi gerçeği yansıtmıyor

Başkan Özkaya'nın, AYM'nin hızına ve etkinliğine ilişkin -konuşmasından sadeleştirdiğim- "Norm denetimi kapsamında [...] itiraz yoluyla gelen işlerin beş ay içinde sonuçlandırılmasına büyük özen gösterilmek suretiyle 'ilk gelen ilk çıkar' ilkesine göre hareket edilmekte; verilen kararların [...] en kısa sürede tebliğ edilebilir ya da yayımlanabilir hâle gelmesi için büyük bir özen ve çaba gösterilmektedir" sözleri, gerçeğe aykırı bir izlenim vermektedir.

Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş için Binalı Yıldırım hükümetinin çıkardığı 703 sayılı KHK'de anayasaya aykırı birçok hüküm vardı. Bana göre en önemlisi Merkez Bankası'nın bağımsızlığını kaldıran hükümdü. Yıldırım hükümetinin yetki gaspı sayesinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, banka başkanlarını değiştirerek dini inancına göre fakat aklın ve bilimin gereklerine aykırı olarak politika faizini indirtti. Sonuçta 2021'de yüzde 20 civarında olan enflasyon yüzde 100'lere çıktı ve hâlâ da eski seviyesine indirilemiyor.

TBMM yetkisini gasp

Söz konusu KHK'nin iptali için 2018'de açılan davayı Anayasa Mahkemesi 2024'e kadar karara bağlamadı. Eğer Özkaya'nın ima ettiği gibi iptal davası altı ay içinde karara bağlanmış, karar 2024 ortasına kadar gecikmemiş olmasaydı işçilerin, emeklilerin ve diğer dar gelirli belini büken enflasyon artışı olmayacaktı.

Anayasa Mahkemesi, anayasaya aykırılıklarla dolu söz konusu 703 sayılı KHK'ni hükümleri 2024 yılına kadar iptal etmeyerek, iptal hükümlerinin birçoğunun yürürlüğünü erteleyerek, TBMM'nin yetkisinin gasp edilmesini fiilî olarak yıllarca sürdürdü.

Bu durumun demokrasiye ve hukuk devletine aykırı ve büyük bir adaletsizliğe neden olduğunu Anayasa Mahkemesi ve Başkan Özkaya görmüyor olabilir mi?

Mahkemededen, şirkete ismiyle teşekkür

Konuşmasının sonunda Başkan Özkaya'nın, dijitalleşme ve yapay zekâ alanında çalışmalarına bir bedel karşılığı olmaksızın verdikleri teknik rehberlik ve katkılar için Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın damadının ortağı olduğu Baykar firmasının teknoloji ekibine şirket ismini de belirterek teşekkür etmesini garipsiyorum.

Mahkemenin denetlediği yürütmenin ailesinden bir firmadan bedelsiz destek almaktaki olası tehlikeleri Başkan Özkaya'nın görmemiş olması da görmesine rağmen bu desteği almış olması da sorunludur. Çünkü hali hazırda hakimlerin karar vermesine destek işlevi gören yapay zekâ ile maddi gerçekler, içtihatlar ve hâkimlerin kanaatleri kolayca çarpıtılabilir, yani manipüle edilebilir! Nitekim bazı ülkelerde yargılamalarda yapay zekâ kullanımı yasaktır.

Ulema-devlet (yöneticiler) dayanışması

Benzerlerini çokça gördüğümüz bu olay Anayasa Mahkemesi'nin ve Özkaya'nın şahsında, temelde, daha derindeki köklü bir yönetim kültürü sorunumuzu yüzeye çıkarıyor: Ulema ve devlet (yöneticiler) dayanışması.

Stephen Carr'ın "Kayıp Aydınlanma" eserinde anlattığı üzere, zamanında dünyanın en ileri uygarlığını oluşturan İslam ülkelerinin 12'nci yüzyıldan sonra giderek felsefede, bilimde, sanayi ve teknolojiye önceden beğenmedikleri Avrupa'nın gerisinde kalmalarının ve sonucunda savaşlar ve büyük topraklar kaybetmelerinin temel sebebi, ulema ile devlet (yöneticiler) arasındaki dayanışma kültürüdür. İslam ülkelerinin ortak ve en köklü marazı olduğuna inandığım ulema ile devlet (yöneticiler) dayanışmasını, San Diego State Üniversitesi Profesörü Ahmet T. Kuru, "İslam, Authoritarianism and Underdevelopment (İslam, Otoriterlik ve Geri Kalmışlık)" isimli global ve tarihsel karşılaştırma eserinde ortaya koymuştur.

Özkaya hâkim gibi davranmalı

Ülkenin en kritik kurumunun başkanı Özkaya, bu kültür marazının farkında olarak hareket etmeli kendisi ve mahkeme ile yürütme ve yasama arasında bir dayanışma izlenimi oluşmasına bile izin vermemelidir. AYM Başkanı Özkaya, görevi nedeniyle ülkenin en temel konularına yakından hâkimdir.

Görevi ile ilgili konularda anayasadaki laiklik ilkesinin ve Kur'an'ın da gerektirdiği aklın ve mantığın önderliğinde bir bilim insanı olarak davranmalı, tarafsız bir gözle tüm sorunları dört başı mamur olarak ortaya koymalı, sorunlara çözüm aramalıdır. Bunu yaparken de Başkan Özkaya bir hâkim gibi davranmalı, bilim ve pozitif hukuk kurallarına göre konuşmalı, cumhurbaşkanını sıkı